

De Geschiedenis van Westzaan opnieuw beschreven

DEEL 23

Door Willem Tip

Een kolfbaan

In 1716 wordt bij het overlijden van de herbergier Corn. Pietersz. Jongewaard de inventaris van de Prins Willem III opgemaakt. De inventarislijst vermeldt alles wat een dorpstaveerne behoeft: bier- en wijnkannen, tinnen borden en lepels, koperen blakers, een koperen kroon met vijf armen en een koperen 'vullisbacq'. In de kelder liggen Franse en Spaanse wijnen opgeslagen, 'generver', brandewijn en bier.

De Prins Willem III heeft in 1716 ook een 'schepenskamer'. Daar vergaderen de schepenen van de Banne. Het kleine raadhuis van 1641 biedt daarvoor te weinig mogelijkheden en voorzieningen.

In de loop van de achttiende eeuw voegt de uitbater een kolfbaan aan zijn taveerne toe. Aanvankelijk, voor 1770, in de open lucht, later overdekt. In eerste helft van de negentiende eeuw verschijnt bovendien een biljartkamer. Het logement beschikt intussen ook over een wagenhuis aan de overzijde van de straat en een paardenstal achter het gebouw. De Communicatieweg heeft rijtuigen mogelijk gemaakt. De diensten van De Prins breiden zich dienovereenkomstig uit.

In 1898 wordt De Prins verkocht als 'koffiehuis met concertzaal'. De concertzaal heeft de plaats ingenomen van de kolfbaan. De nieuwe eigenaar, Simon Grootes Az, is ook eigenaar van het koffiehuis 'De Zon', gelegen onmiddellijk ten zuiden van De Prins. Westzaan heeft in deze jaren twee taveernen vlak bijeen.

Café – restaurant

In 1916 wordt Romke van der Werff eigenaar. Daarmee begint een ononderbroken periode waarin de familie Van der Werff de leiding heeft. Romke van der Werff is timmerman en blijft naast zijn bemoeienissen met De Prins in dat beroep werkzaam. Voorzichtigheidshalve. Samen met de plaatselijke timmerman en aannemer Simon Mes bouwt hij in de jaren dertig mee aan de nieuwe pastorie van de Verenigde Doopgezinde Gemeente in de Westzaanse Kerkbuurt.

Na de Tweede Wereldoorlog vinden er geregeld verbouwingen in het koffiehuis plaats. In 1950 wordt de 'soci-

eteit' heringericht, in 1973 volgt een grondige verbouwing van het gehele pand, waarbij onder andere de buitengevels volledig nieuw in steen worden opgetrokken. De woning en de boekhandel op de noordoosthoek maken plaats voor een nieuw restaurant. Rond 1990 wordt ook de concertzaal heringericht. Het toneel verdwijnt. De plaatselijke toneel- en muziekverenigingen kunnen voor hun uitvoeringen sinds enige jaren gebruik maken van het nieuwe Westzaanse Dorpshuis. In 1995 verhuist uiteindelijk het restaurant naar de ruime sociëteit. De Prins wordt daarmee een van de toonaangevende Zaanse café – restaurants en zet daarmee een traditie voort van tenminste vierhonderd jaar.

De Vergulde Valck

Een betrekkelijk kort bestaan heeft de tweede taveerne uit de Gouden Eeuw. De aanleg van het Guispad in 1626 brengt Cornelis Baertsz uit de Westzoner Kerkbuurt ertoe, een tapperij te beginnen 'op 't zuijt end van de Middel' tegenover het Weiver. Vermoeide wandelaars kunnen in 'De Vergulde Valck' halverwege het Westzoner Raadhuis en de Lagedijk op verhaal komen.

De tapperij krijgt in 1637 een fors krediet van 600 gulden van Jacob Pietersz Olijken, 'brouwer int Hoeffijzer te

Haerlem'. Deze brouwer neemt in de volgende jaren ook de verpachting ter hand. Verschillende pachters voeren in de tweede helft van de zeventiende eeuw het bewind. Uiteindelijk wordt het pand in 1699 verkocht zonder vermelding van de tapperij. De nering is wellicht in de loop de jaren toch verminderd. Nog een eeuw later, rond 1800 wordt de woning gesloopt. Op het terrein verschijnt in 1962 het betonnen gebouw van Bescherming Bevolking.

De Verdwalde Boer

Aan de Westzoner Overtoom ontwikkelt zich in de loop van de Gouden Eeuw een bloeiend bedrijf van houthandel, houtzagerij en scheepsbouw. De aan- en afvoer vindt plaats over het IJ. Schepen meren aan in de Westzoner haven. De Westzoner Overtoomsluis geeft toegang tot de polder waar de meeste houtzaagmolens staan. Vanaf de Overtoom vertrekken elke dag veerboten naar Halfweg en naar Amsterdam. Er is een ruime markt voor een goedlopende taveerne.

In 1641 koopt Claes Dirxsz Huijgen, herbergier aan de Hogendijk in West - Zaandam samen met Heijndrick vande Hove, 'brouwer in de Enester tot Haerlem' een huis met pakhuis en enig rietland aan de Westzoner Overtoom. In dit huis begint hij zijn nieuwe herberg 'De Verdwalde Boer'. Het pand wordt in 1719 vernieuwd in steen en doet in de achttiende eeuw ook geregeld dienst voor veilingen. Onder de hamer komen partijen hout, walvisvaarders, gereedschap, molens, huizen en landerijen.

Net als De Prins heeft de uitspanning aan het eind van de achttiende eeuw een kolfbaan. In 1780 meldt men bovendien een luchthuis en een schuur voor het stallen van koeien en paarden.

Omstreeks 1790 verandert men de naam 'De Verdwalde Boer' in het degelijke 'Het Westzoner Veerhuis'. De gehele negentiende eeuw en een groot deel van de twintigste eeuw blijft de taveerne voortbestaan, in later jaren onder de naam 'Café Overtoom'. Na bijna drie en een halve eeuw sluit het café rond 1980 zijn poorten.

Walvisvaart

Meer dan een eeuw lang, tot het midden van de Gouden Eeuw, is de Oostzeehandel een belangrijke bron van welvaart en bedrijvigheid. Na 1650 neemt de omvang van deze handel echter snel af. Een nieuwe tak van scheepvaart komt ervoor in de plaats. De walvisvaart.

De Hollandse walvisvaart begint in 1613 bij het eiland Spitsbergen. Onder de vlag van de Noordse Compagnie (1614) treedt men daar gezamenlijk op tegen de Engelsen die de walvisjacht rond Spitsbergen al eerder hebben ontdekt.

De Noordse Compagnie houdt tot 1642 een monopolie. Dit octrooi, bedoeld om sterk te staan tegenover concurrerende walvisjagers, beperkt tegelijk het aantal vangsten. Zodra het is afgelopen ziet men daarom de walvisjacht snel toenemen. Eerst jaagt men langs de kusten van Spitsbergen en Groenland. Na 1720 voegt zich daarbij de walvisvangst in de verder gelegen Straat Davis.

Zeelieden

De walvisvaart biedt veel werkgelegenheid. Op een walvisvaarder werken omstreeks veertig mannen. In de eerste jaren zijn dat meestal inwoners van het Noord-Hollandse platteland. De walvisjacht biedt hun een welkome overstap vanuit de tanende Oostzeevaart. In het verdere verloop van de Gouden Eeuw worden zeelieden uit het Noorderkwartier echter schaars. De wal biedt ook goede werkgelegenheid. Het zeemansbestaan met al zijn risico's is minder noodzakelijk. In de achttiende eeuw bestaat de bemanning van de walvisvaarders steeds meer uit buitenlanders, inwoners van Oost-Friesland, vooral de Oost-Friese eilanden. Rond 1740 klagen de reders zelfs openlijk over het tekort aan 'varend volk'. De werkgelegenheid in het Zaanse land zelf is dan op zijn hoogtepunt.